

J. Chmiel, *Interpretacja Starego Testamentu w kerygmacie apostoelskim o zmartwychwstaniu Jezusa. Studium hermeneutyczne*. Polskie Towarzystwo Teologiczne, Kraków 1979, stron III + 222.

Książka napisana przez ks. J. Chmiela jest studium monograficznym wydanym w serii „biblijnej” Towarzystwa Teologicznego w Krakowie, co oznacza, że należy się spodziewać kolejnych prac tego typu. Jest to wiadomość pocieszająca zwłaszcza gdy się zważy, że polskiemu czytelnikowi ciągle brakuje naukowych opracowań tematów szczegółowych Pisma świętego zwłaszcza tych, które w ostatnich dziesiętkach lat były przedmiotem ożywionych dyskusji.

Przełąd datacji podanych przy pozycjach bibliograficznych utwierdza w przekonaniu, że praca ukończona została rzeczywiście już w r. 1975, jak o tym informuje przedmowa autora. Dedykuje ją ks. Chmiel Papieżowi, Janowi Pawłowi II, któremu zawdzięcza możliwość jej napisania, gdy był Metropolitą Krakowskim.

Autor rozprawy postawił sobie za zadanie odpowiedzieć na dwa pytania. Pierwsze dotyczy stosowania zasad hermeneutycznych przez Apostołów w odniesieniu do tekstów Starego Testamentu w głoszeniu zmartwychwstania Chrystusa. Pytanie drugie — łączy się organicznie z pierwszym. Chodzi w nim o to, czy refleksja chrześcijan nad tekstami starotestamentalnymi nie doprowadziła ich do wiary w zmartwychwstanie, a ściślej mówiąc: czy teksty starotestamentalne nie stworzyły wiary w zmartwychwstanie. Jak z tego wynika, autor rozprawy postawił sobie zadanie ambitne i niezmiernie trudne, zwłaszcza gdy się zważy, że na ten temat powstało wiele zróżnicowanych opinii.

Rozprawa składa się ze wstępu, czterech rozdziałów I. Semantyka translacji terminów zmartwychwstania, II. Kerygmat pentekostalny (Dz 2, 14—36); III. Kerygmat taumaturgiczny (Dz 3, 12—26; 4, 8—12); IV. Semiotyka kerygmatu apostoelskiego (1 Kor 15, 3b—5), zakończenia, wykazu skrótów, bibliografii, streszczenia w języku francuskim oraz indeksu autorów.

Rozdział pierwszy poświęcił autor na omówienie terminologii zmartwychwstania w trzech etapach: wyrażenia hebrajskie zaczerpnięte z ksiąg Starego Testamentu, wyrażenia greckie zachodzące w LXX bę-

dące odpowiednikiem określeń hebrajskich oraz wyrażenia greckie Nowego Testamentu. Porównanie pól semantycznych hebrajskich i greckich określających zmartwychwstanie wskazuje na redukcję „sememów” hebrajskich do dwóch zasadniczych „sememów” greckich. Są nimi słowa: egeiro i anistemi, które wzajemnie się uzupełniają. Ich treść nie sprzeczowana w Starym Testamencie, w Nowym Testamencie została wyraźnie ograniczona.

W rozdziale drugim poddane zostały analizie gruntowniejszej tylko cytaty starotestamentalne jednej mowy Dziejów Ap. zawartej w r. II, której główną osnowę stanowi fakt zmartwychwstania Jezusa, chociaż wiadomo autorowi rozprawy (por. str. 49), że temat ten jest istotną treścią przynajmniej sześciu mów zawartych w tej księdze. Mowa Piotra w dzień Zielonych Świątek podobnie jak i inne mowy nie jest wyłącznym tworem Łukasza, ale zawiera istotę nauczania pierwotnego Kościoła o zmartwychwstaniu Jezusa. Ow fakt stwierdzony przez naocznych świadków, został „opleciony kunsztowną siecią tekstów i aluzji starotestamentalnych”. Analiza owych aluzji i tekstów wyrażonych wkomponowanych w całość mowy dowiodła, że fakt zmartwychwstania nie wynika z nich samych, ale istnieje niezależnie od tych tekstów. Teksty owe wszakże wskazują na ostateczną realizację planów zbawczych Boga, ujawnioną w tymże fakcie.

Do podobnych wniosków dochodzi autor książki na podstawie analizy apostołskiego kerygmatu taumaturgicznego, którego przykład znajduje w dwóch relacjach Dziejów; 3, 12—26 i 4, 8—12.

W kerygmacie tym chodzi o pouczenia wygłoszone z okazji uzdrowienia chromego od urodzenia przy bramie świątyni jerozolimskiej. Apostołowie interpretują fakt zmartwychwstania powołując się na teksty starotestamentalne, w których dostrzegają argumenty na to, że moc zmartwychwstałego realizuje się w zaistniałym przypadku, jaki miał miejsce przez ich pośrednictwo. Apostołowie stosują metody interpretacyjne tych tekstów ze środowiska judaistycznego, ale zarazem dostrzegają w nich treści takie, które pozwoliło im odkryć doświadczenie zdarzenia wielkanocnego poranka. Korzystając ze zbiorów tekstów starotestamentalnych pełniących funkcję apologetyczną w przepowiadaniu pierwotnym mieli ciągle na względzie historycznie pewne wydarzenia paschalne.

Przedmiotem analizy naukowej w rozdziale czwartym rozprawy jest najstarszy kerygmat apostołski o zmartwychwstaniu Jezusa zamieszczony w 1 Kor 15, 3b—5. Odrzuciwszy twierdzenia o dwóch typach najstarszego kerygmatu przyjmowanego przez J. Shmitta („Chrystus zmartwychwstał” i „Chrystus umarł i zmartwychwstał”), który drugi typ uznaje za drugorzędny, autor rozprawy przyjmuje starożytność całej formuły i tę poddaje ocenie egzegezy opierającej się na badaniach strukturalnych interesującego go tekstu. Jego spójność strukturalna wykazana została według autora rozprawy (str. 139) w trzech warstwach informacyjnych: warstwie faktograficznej, warstwie okoliczności oraz warstwie interpretacyjnej. Właśnie w tej trzeciej warstwie zawiera się odwołanie do tekstów starotestamentalnych. Obejmuje ona jednak obydwie poprzednie warstwy, czyli odnosi się do faktu śmierci Jezusa i do Jego zmartwychwstania, ale w szczególny sposób wyjaśnia okoliczność: „trzeciego dnia” co z kolei ma związek z Oz 6, 2. Jest to termin — formuła historii zbawienia w ogóle. Autor wykazał to w oparciu o liczne teksty paralelne Starego Testamentu i ich interpretację judaistyczną.

Jaki walor znaczeniowy ma wprowadzona do nauczania o zmartwychwstaniu Jezusa formuła „trzeciego dnia” — czy tylko teologiczny, czy też historio-zbawczy. To pytanie postawił sobie Autor rozprawy w ostatnim paragrafie czwartego rozdziału pracy. Otóż ks. Chmiel przeciwstawił się zdecydowanie pierwszej opinii, a opowiedział się za drugą. Swoje stanowisko poparł dowodami opartymi na analizie tekstu, zawierającego pierwotną katechezę o zmartwychwstaniu Jezusa przekazaną przez św. Pawła w 1 Kor 15, 4, gdzie nie użyto wprowadzającego „dei”, trzeba, zastosowano je natomiast w późniejszej powstałych formułach (Mt 16, 21; Mk 8, 31; śk 9, 22; 24, 26).

Wynikiem ostatecznym naukowych dociekań ks. Chmiela jest stwierdzenie, że św. Paweł „przechował elementy najstarszego kerygmatu apostołskiego o zmartwychwstaniu Pana nie tylko jako wiarę uczniów — jak utrzymywał Bultmann — ale przede wszystkim jako przekaz jedyne i niepowtarzalne doświadczenia uczniów Chrystusa, jako fakt historyczny — który, być może, nie potrafi się zmieścić w całości w kategoriach opisu i klasyfikacji historii, lecz niemniej podlega rozumowemu stwierdzeniu, jak każda rzeczywistość będąca udziałem ludzkiej egzystencji... To nie refleksja nad tekstem starotestamentalnym ... lecz fakt zmartwychwstania Jezusa naprowadził pierwszych chrześcijan do teologicznej refleksji i do poszukiwań możliwych zapowiedzi”... (str. 152n.) W Starym Testamencie. „...nie refleksja nad tekstami, lecz doświadczenie faktu znajduje się u podstaw wszelkiej hermeneutyki Zmartwychwstania” (str. 164). Ten wynik badań uważam za niezmiernie ważny i cenny tym bardziej, że został on wypracowany w oparciu o najnowsze metody egzegezy tekstu. Szkoda tylko, że Autor w formułowaniu swoich wypowiedzi używa tak mało komunikatywnego języka. Chyba można mówić o tych samych sprawach w sposób bardziej opisowy, mniej stosując różnego rodzaju wykresów, tabelek, figur geometrycznych, a jeśli one są potrzebne, ba — konieczne, korzystać z nich z umiarem. Ten postulat umiaru odnosi się także do licznych nader neologizmów i wyrazów obcych (semantyka translacji; kerygmat pentekostalny, kerygmat taumaturgiczny...). Mam nadzieję, że w drugim wydaniu książki, może nieco rozszerzonym, Autor odstąpi od tych manier. W przygotowaniu ew. nowego wydania książki należałoby też zwrócić baczniejszą uwagę na przypisy, w których znalazły się błędy nie tylko maszynowe, ale i rzeczowe, jak brak podania stronik książek czy artykułów, do których Autor odsyła czytelnika (nie do całych artykułów przecież, ale do konkretnych sformułowań czy stwierdzeń się odwołuje). Starannie natomiast przygotowany został spis bardzo obszernej literatury, wykorzystanej sumiennie w toku całej rozprawy.

Rozprawę uzupełnia obszerne streszczenie w języku francuskim; czytelnik nie znający języka polskiego może się wystarczająco zorientować nie tylko w wynikach badań, ale także w tym, na jakich przesłankach wyniki te oparł.